

De daadkracht van Clementine

Toen aan het begin van de Tweede Wereldoorlog Winston Churchill (1874-1965) het premierschap van het Verenigd Koninkrijk aanvaardde, verklaarde hij dat 'hij slechts bloed, noeste arbeid, tranen en zweet te bieden had'. Sonia Purnell, auteur van *Clementine, een leven met Winston Churchill*, voegt daar nog zijn vrouw Clementine (1885-1977) aan toe. Want, schrijft zij, alleen door het onwankelbare vertrouwen dat 'Clemmie' in hem had en haar niet-aflatende steun kon hij uitgroeien tot de grote staatsman die hij is geworden. Op de keper beschouwd zou je hun huwelijk in 1908 een gunstige speling van het lot kunnen noemen. Tweemaal had Clementine namelijk een verloving verbroken. Winston had eveneens een aantal serieuze flirts gehad en zelfs een paar keer een vrouw tevergeefs een aanzoek gedaan. Bovendien zou het na hun eerste ontmoeting nog een jaar duren, voordat zij

elkaar opnieuw zagen en echt voor elkaar vielen. Hoe het ook zij, Clementine had in Winston Churchill niet de meest ideale man getroffen. Hij was veeleisend, dominant, eigenzinnig, rap van tong, scherp van geest en wat al niet meer. Verder leefde hij, ook wanneer het niet kon, op te grote voet. Daardoor moest zij soms alle zeilen bijzetten om een bankroet te voorkomen. Ook was hij niet altijd te genieten, vooral als hij

weer door de oppositie of eigen partij uit de comfortzone van zijn politieke macht was gezet. Het echec van de Slag om Gallipoli in 1915, waarbij duizenden militairen het leven hadden gelaten en waarvoor hij als minister van Oorlog verantwoordelijk werd gesteld, achtervolgde hem eveneens lange tijd.

Maar Clementine, dochter van een 'gewelddadige' kolonel en een 'losbandige en genotzuchtige' moeder van adel (Lady Blanche), was met haar moeilijke en gecompliceerde jeugd het een en ander gewend. Ook had zij haar portie armoede en slechte behuizing al gehad, omdat haar moeder na haar scheiding gokverslaafd was geraakt en voortdurend in geldnood verkeerde. Clementine liet zich de kaas niet van het brood eten en had met haar intelligentie en opleiding ook invloed op haar man.

Ze mocht dan geen privéonderwijs hebben genoten, zoals dat in haar stand gewoon was, ze had wel met uitmuntend gevolg de middelbare meisjesschool Birkhamsted doorlopen. En dat ze niet aan de universiteit gestudeerd had – ze zou de tweede studente in het land zijn geweest! – kwam enkel door de fanatieke tegenwerking van haar moeder, die niet wilde dat haar dochter zou eindigen 'als een alleenstaande

Rechts: Clementine Churchill in 1915. Collectie Library of Congress.

Clementine. Een leven met Winston Churchill. *Sonia Purcell* (Karmijn, Elburg 2017), 448 blz., € 21,95

boekenwurm'. Los van haar huwelijk met Winston Churchill en haar loyaliteit aan hem – zijn carrière ging boven alles – had Clementine ook historisch gezien haar verdienste. Vooral tijdens de twee wereldoorlogen heeft zij zich met haar tomeloze daadkracht, karakter en persoonlijkheid op significante wijze weten te onderscheiden.

Al in de Grote Oorlog, toen haar eega onder meer als boetedoening voor de rampzalige invasie in Turkije in de loopgraven was gaan meevechten, maakte zij in het landsbelang lange dagen. Naast dat ze voor haar man met toespraken de honneurs waarnam in zijn kiesdistrict, initieerde zij de productie van noodgasmaskers voor het front en organiseerde zij maaltijden voor munitiearbeiders. Daarbij kreeg zij de leiding over alle eetzaal in Noord-Londen. In de Tweede Wereldoorlog kon zij met haar organisatietalenten en leiderscapaciteiten opnieuw tal van activiteiten op haar conto schrijven. Zo was ze zeer bedreven in het voeren van 'eet-tafeldiplomatie'. Charmant, slim en tactvol wist zij verscheidene invloedrijke diplomaten en verte-

genwoordigers uit Amerika met ententjes, weekends en bezoeken aan getroffen gebieden 'in te palmen'. *Coûte que coûte* moest president Roosevelt, die zich niet in de mondiale strijd wilde mengen, op andere gedachten worden gebracht. Verder was ze voorzitter van de *Wartime Appeal* van de YWCA (Young Women's Christian Association), die voorzag in tehuizen, sociëteiten en kantines voor vrouwelijke oorlogsarbeiders en vrouwelijke militairen. Ook stak ze veel tijd en energie in de hulpverlening van het Rode Kruis aan Rusland (*Red Cross Aid to Russia Fund*), die in 1941 was gestart.

Dat haar werk van wezenlijk belang was, mag blijken uit alle eerbewijzen die haar ten deel vielen. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld ontving zij twee eredoctoraten en in Rusland een hoge onderscheiding. Ook werd ze in haar eigen land tot barones verheven.

Sonia Purnell heeft een biografie geschreven, die zich uitstekend laat lezen. Uiteraard richt zij het vizier in de eerste plaats op Clementine, maar ook haar kinderen, die zij op één na heeft overleefd, en vanzelfsprekend

Winston Churchill krijgen ruimschoots aandacht. Haar levensverhaal is voor een groot deel immers ook het zijne geweest. Het werk, waarin bovenal de hoofdstukken over de twee wereldoorlogen uitermate boeien, wordt opgesierd met verhalen en anekdotes, waarvan ik u er één niet wil onthouden.

'Clementine had een moeilijke jeugd, met een gewelddadige kolonel als vader en een losbandige en genotzuchtige moeder van adel'

Nadat Clementine in Moskou was geëerd, bracht ze ook een bezoek aan Stalin. Ze overhandigde hem een gouden vulpen met de woorden: 'Mijn echtgenoot hoopt dat u hem hiermee veel vriendelijke berichten zult schrijven.' Stalin bedankte haar niet, maar legde de pen opzij en mompelde dat hij altijd met een potlood schreef, terwijl hij even later zei: 'Ik zal hem terugbetalen.' Volgens Sonia Purnell was de Koude Oorlog toen al begonnen.

Gert Moleman ■

Eleanor Roosevelt en Clementine Churchill in Quebec, tijdens de tweede Conferentie van Quebec, 11 september 1944. Collectie Franklin D. Roosevelt Library, New York.